

52594660

ul. Władysława Łokietka 11, 50-243 Wrocław
tel. (71) 322 02 83, (71) 395 80 10

dwkz@dwkz.pl
ePUAP: /dwkz/skrytka
<http://wosoz.ibip.wroc.pl/public/>

WZR.5144.64.2023.MW

Wrocław, dnia 18 marca 2024 roku

DECYZJA nr 861/2024

Pozwolenie na prowadzenie prac konserwatorskich, prac restauratorskich przy zabytku

Na podstawie art. 89 pkt 2, art. 91 ust. 4 pkt 4, art. 36 ust. 1 pkt 1 i 3 i art. 36 ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity: Dz. U. z 2022 r., poz. 840 ze zm.), § 12 rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (tekst jednolity: Dz. U. z 2021 r., poz. 81), art. 104 ustawy z dnia 14 czerwca 1960 r. - Kodeks postępowania administracyjnego (tekst jednolity: Dz. U. z 2023 r., poz. 775),

po rozpatrzeniu wniosku Parafii Rzymskokatolickiej p.w. Nawiedzenia NMP w Domaniowie, 55 - 216 Domaniów 81 - właściciela obiektu, reprezentowanej przez Proboszcza Parafii - ks. Marka Górdziałka, z dnia 03.01.2024 r. (data wpływu: 08.01.2024 r.), uzupełnionego pismem z dnia 05.03.2024 r. (data wpływu: 06.03.2024 r.) o udzielenie zezwolenia na wykonanie prac konserwatorskich i restauratorskich przy wybranych elementach wyposażenia kościoła filialnego pw. Podwyższenia Krzyża Świętego w **Brzezimierzu**, gm. Domaniów, wpisanych do rejestru zabytków decyzją nr B/1961/1-23 poz. 1-3, 5-9, 15 z dnia 05.11.2008 r./kościół wpisany do rejestru zabytków decyzją nr A/1260/1585 z dnia 22.03.1966 r., oraz po ocenie danych przedstawionych we wniosku i załącznikach do niego:

udzielam pozwolenia

Parafii Rzymskokatolickiej pw. Nawiedzenia NMP w Domaniowie **na wykonanie badań stratygraficznych oraz przeprowadzenie kompleksowej konserwacji i restauracji:**

- ołtarza głównego, późny barok, 1 poł. XVIII w., warsztat śląski, drewno polichromowane i złożone wraz z wystrojem malarskim, rzeźbiarskim i snycerskim,
 - mensy ołtarzowej (ob. stołu posoborowego), historyzm, k. XIX w./pocz. XX w., warsztat śląski, drewno polichromowane,
 - ambony (kosz, baldachim, zaplecek, strefa wejścia), późny barok, 1 poł. XVIII w., warsztat śląski, drewno polichromowane i złożone,
 - ławy kolatorskiej, barok, k. XVII w., warsztat śląski, drewno polichromowane i złożone,
 - balasek, oddzielających prezbiterium od nawy kościoła, II poł. XX w.,
- zgodnie z zakresem i w sposób wskazany w: "Programie prac konserwatorskich przy ołtarzu głównym, ambonie, ławie biskupiej, mensie ołtarzowej i balustradkach", opracowanym przez mgr Alicję Liczkowską i mgr Piotra Mikołajczaka. Ww. dokumentacja stanowi załącznik do niniejszej decyzji.

Termin ważności pozwolenia: od dnia wydania niniejszej decyzji do 30 kwietnia 2026 r.

Pozwolenie wydaje się pod następującymi warunkami:

1. Obowiązku okazania obiektów służbom konserwatorskim na etapie oczyszczania z zabrudzeń powierzchniowych i wtórnych powłok technologicznych oraz przedstawienia poglądowych odkrywek i wniosków z badań stratygraficznych, obrazujących budowę chronologiczną zabytków, celem podjęcia dalszych decyzji odnośnie ich ostatecznego opracowania i aranżacji;
2. Obowiązku zdemontowania współczesnych figur świętych, ustawionych w płycinach kosza przedmiotowej ambony;

3. Obowiązku kierowania ww. pracami albo samodzielnego ich wykonywania przez osobę spełniającą wymagania, o których mowa odpowiednio w art. 37a ust. 1 i 2 ww. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.
4. Obowiązku przekazania Dolnośląskiemu Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków nie później niż w terminie 14 dni przed dniem rozpoczęcia prac albo badań, a w toku prac albo badań na 14 dni przed dokonaniem zmiany osoby, o której mowa w pkt 3:
 - imienia, nazwiska i adresu osoby, o której mowa w pkt. 3,
 - dokumentów potwierdzających spełnienie przez tę osobę wymagań, o których mowa odpowiednio w art. 37a ust. 1 i 2 ww. ustawy,
 - oświadczenia osoby, o której mowa w pkt. 3, o przyjęciu przez tę osobę obowiązku kierowania tymi pracami albo samodzielnego ich wykonywania.
5. Zawiadomienia Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o terminie rozpoczęcia i zakończenia wskazanych w niniejszym pozwoleniu prac.
6. Niezwłocznego zawiadomienia Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o zagrożeniach lub nowych okolicznościach ujawnionych w trakcie prowadzenia wskazanych w pozwoleniu prac.
7. Prowadzenia dokumentacji przebiegu wskazanych w pozwoleniu prac w sposób umożliwiający jednoznaczną identyfikację i dokładną lokalizację przestrzenną wszystkich czynności, użytych materiałów oraz dokonanych odkryć i przekazania jej Dolnośląskiemu Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków w terminie 3 miesięcy od dnia zakończenia prac.
8. Dokonania odbioru końcowego wykonanych prac konserwatorskich z udziałem przedstawiciela Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, o którym należy powiadomić na 14 dni przed planowanym terminem.

Uzasadnienie

Na podstawie wniosku Parafii Rzymskokatolickiej pw. NMP w Domaniowie z dnia 03.01.2024 r. (data wpływu: 08.01.2024 r.), uzupełnionego pismem z dnia 05.03.2024 r. (data wpływu: 06.03.2024 r.), wszczęte zostało postępowanie administracyjne w sprawie wydania pozwolenia na wykonanie kompleksowej konserwacji i restauracji elementów wyposażenia kościoła filialnego pw. Podwyższenia Krzyża Świętego w Brzezimierzu: barokowego ołtarza głównego, ambony i ławy kolatorskiej oraz XIX-wiecznej mensy ołtarzowej (ob. stołu posoborowego) i współczesnych balasek. Wymienione w rozstrzygnięciu przedmiotowej decyzji badania i prace zrealizowane zostaną w oparciu o *"Program prac konserwatorskich przy ołtarzu głównym, ambonie, ławie biskupiej, mensie ołtarzowej i balustradkach"*, opracowany przez mgr Alicję Liczkowską i mgr Piotra Mikołajczaka. Celem przedmiotowych działań będzie zahamowanie procesu niszczenia przedmiotowych zabytków, przywrócenie im utraconych wartości artystycznych i estetycznych oraz restytucja walorów ekspozycyjnych, możliwie jak najbardziej zbliżonych do założeń autorskich. Na podstawie analizy załączonej do wniosku dokumentacji stwierdzono, że planowane prace, przy uwzględnieniu wskazanych w niniejszym pozwoleniu uwarunkowań, są zgodne z zasadami ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Wobec powyższego należało orzec jak wyżej.

Pouczenie:

1. Kto bez pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków podejmuje działania, o których mowa w art. 36 ust. 1 pkt 1–5, podlega karze pieniężnej w wysokości od 500 do 500 000 zł. (art.107 d. ust. 1 cyt. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).
2. Kto podejmuje działania, o których mowa w art. 36 ust. 1 pkt 1–5 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, niezgodnie z zakresem lub warunkami określonymi w pozwoleniu wojewódzkiego konserwatora zabytków, podlega karze pieniężnej w wysokości od 500 do 500 000 zł. (art.107 d. ust. 2 cyt. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).
3. Informuje się, że postępowanie w sprawie wydania pozwolenia może zostać wznowione, a następnie pozwolenie może zostać cofnięte lub zmienione na podstawie art. 47 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.
4. Od niniejszej decyzji służy prawo odwołania do Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w Warszawie za moim pośrednictwem w terminie 14 dni od dnia jej doręczenia. W trakcie biegu terminu do wniesienia odwołania, strona może zrzec się prawa do wniesienia odwołania wobec Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, który wydał decyzję. Z dniem doręczenia Dolnośląskiemu Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków oświadczenia o zrzeczeniu się prawa do wniesienia odwołania przez ostatnią ze stron postępowania, decyzja staje się ostateczna i prawomocna, co oznacza, iż decyzja podlega natychmiastowemu wykonaniu i brak jest możliwości zaskarżenia decyzji do Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego. Nie jest możliwe skuteczne cofnięcie oświadczenia o zrzeczeniu się prawa do wniesienia odwołania (art. 127 § 1 i 2 w związku z art. 127 a § 1 i 2 cyt. Kodeksu postępowania administracyjnego).

Załącznik:
- program prac konserwatorskich;

Otrzymuje strona (za zwrotnym potwierdzeniem odbioru):

1. Parafia Rzymskokatolicka pw. Nawiedzenia NMP w Domaniowie, 55-216 Domaniów 81;
2. aa. - kościół filialny pw. Podwyższenia Krzyża Świętego w Brzezimierzu, gm. Domaniów;

Wnieśli opłatę skarbową.

Sprawę prowadzi starszy inspektor Wydziału Zabytków Ruchomych – Magdalena Waleszczyk – tel. 071 395 80 12 (w godz. 9.00-12.00), m.waleszczyk@dwkz.pl

Spełniono obowiązek wynikający z RODO

Dolnośląski
wojewódzki Konserwator Zabytków

Daniel Gibski

KOŚCIÓŁ PW. ŚWIĘTEGO KRZYŻA W BRZEMIMIERZU

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH PRZY OŁTARZU GŁÓWNYM, AMBONIE, ŁAWIE BISKUPIEJ, MENSIE OŁTARZOWEJ I BALUSTRADKACH

STAN ZACHOWANIA OŁTARZA GŁÓWNEGO

1. Ołtarz o konstrukcji drewnianej i wystroju opracowanym snycersko w drewnie. Architektoniczny, przyścienny, trójkondygnacyjny, jednoosiowy. Polichromowany, z polichromowanymi i złożonymi detalami wystroju (gzymsy, uszaki, wicie ornamentowe, kapitele, rama obrazu), oraz z centralnym obrazem przedstawienia sceny ukrzyżowania oraz pełnoplastycznymi rzeźbami świętych i cherubinów. Niektóre detale – krzyż wieńczący ołtarz, obraz w zwieńczeniu (alegoria ducha świętego) - pochodzą z drugiej połowy XX wieku.
2. Ogląd został dokonany z poziomu posadzki. Ogólny estetyczny stan ołtarza należy uznać za słaby. Stan techniczny drewnianej konstrukcji - mensy, predelli oraz wyższej kondygnacji jest dobry, połączenia konstrukcyjne są trwałe, statyka nastawy ołtarzowej nie ma zastrzeżeń technicznych. Widoczne ślady po żerowiskach drewnojadów na uszakach, brak świeżych otworów wylotowych oraz mączki drzewnej wskazują, że żerowisko jest obecnie nieaktywne. Listwy stabilizujące uszaki widoczne na odwrocie wskazują na wcześniej wykonywane prace konserwatorskie. Wstępne oględziny wskazują na całkowite przemalowanie pierwotnej malatury całego ołtarza i pokrycie pierwotnych złocen farbą typu „złotol”. Szczegółowa ocena stanu technicznego i estetycznego będzie możliwa po postawieniu rusztowań. Przed rozpoczęciem prac konserwatorskich należy wykonać badania konserwatorskie (odkrywkowe) nastawy ołtarzowej, rzeźb oraz wystroju snycerskiego i udokumentować je. Badania (odkrywki) należy wykonać stopniując zakres (powierzchnię) odsłanianego miejsca. Odkrywki należy rozpoczynać od wewnętrznych i zewnętrznych załomów i narożników. Stopniowo posuwać się w odwrotnych kierunkach (w lewo i w prawo lub w górę i w dół). W ten sposób łatwiej można rozczytać koncepcję estetyczną pierwotnych malatur oraz udokumentować wtórne nawarstwienia. Należy przewidzieć możliwość zmian w Programie Prac Konserwatorskich.
3. Obraz w zwieńczeniu ołtarza jest elementem wtórnym, dwudziestowiecznym. Na fotografiach z okresu międzywojennego – w miejscu istniejącego obrazu – widoczny jest witraż z alegorią ducha świętego. Estetyka istniejącego malunku jest dość prymitywna i kontrastuje z klasą centralnego obrazu. Odtwarzanie witraża wydaje się być ryzykowne pod względem technicznym i estetycznym. Należy rozważyć możliwość restylizacji tego istniejącego obrazu i upodobnienie jego estetyki do estetyki obrazu centralnego. Ewentualna aranżacja wtórnego obrazu w zwieńczeniu nastawy wymaga komisijnego

V. Głowacki Urząd Ochrony Zabytków
we Wrocławiu

zał. nr do pisma, postanowienia, decyzji

nr 861/2024 z dnia 18.03.2024r.

istniejącego obrazu i upodobnienie jego estetyki do estetyki obrazu centralnego. Ewentualna aranżacja wtórnego obrazu w zwieńczeniu nastawy wymaga komisijnego ustalenia. Podobnie można postąpić z krzyżem wieńczącym ołtarz. Należy usunąć istniejący krzyż który ma formę dwóch prostych skrzyżowanych desek i szpeci ołtarz. Lepszym rozwiązaniem, nawiązującym do stylu ołtarza, będzie wykonanie krzyża w typie barokowym z trójlistnymi zakończeniami wszystkich listew.

4. Obraz główny jest w złym stanie technicznym i estetycznym. Płótno jest bardzo pomarszczone a oględziny lica wskazują na grubą, wtórną warstwę błyszczącego werniksu. Specyficznie zmarszczona powierzchnia lica może być spowodowana wcześniejszym wzmocnieniem płótna – nieumiejętnie wykonanym dublażem lub impregnacją pokostem z woskiem, co było częstym zabiegiem „konserwatorskim” do połowy XX wieku. Można przyjąć, że obraz był już dwa lub trzy razy tak „konserwowany”. Właściwa diagnoza i założenia do dalszego postępowania konserwatorskiego z obrazem centralnym - po zdjęciu obrazu z ołtarza i dokładnych oględzinach.

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

1. Przed przystąpieniem do właściwych prac konserwatorskich, konieczne jest postawienie rusztowań przy ołtarzu (osłonięcie ich folią) – celem umożliwienia bezpośredniego, dokładnego oglądu oraz właściwej oceny stanu technicznego i estetycznego elementów konstrukcyjnych i detali wystroju ołtarza. Oględziny z poziomu posadzki prezbiterium nie ujawniają znamion złego stanu drewnianej konstrukcji ołtarza. Brak widocznych spękań i ubytków drewna na polichromowanym licu. Brak, u dołu, charakterystycznych wybrzuszeń, osiadającego pod własnym ciężarem ołtarza. Śladowe drobiny pyłu drzewnego prawdopodobnie pochodzą z wcześniejszego żerowania owadów.
2. Wykonanie dokumentacji opisowo - fotograficznej obrazującej i opisującej stan obiektu przed pracami konserwatorskimi. Dotyczy to stanu drewna, stanu połączeń konstrukcyjnych, drewna lica ołtarza i gruntów na nim, stanu drewnianych rzeźb i detali architektonicznych, stanu obrazów i ram.
3. Badania sondażowe. Stratygrafie warstw malarskich należy wykonać stopniując zakres (powierzchnię) odsłanianego miejsca. Odkrywki należy rozpoczynać od wewnętrznych i zewnętrznych załomów i narożników.
4. Przed rozpoczęciem właściwego odsłaniania powierzchni ołtarza spod przemalowań, należy wykonać niewielkie powierzchniowo próby (np. 5x5 cm do 5x10 cm) mechanicznego usuwania wtórnych malatur (skalpele, dłutka, skrobaki) i chemicznego, przy zastosowaniu rozpuszczalników i past zmywających. Należy także wykonać próby z różnymi rodzajami rozpuszczalników i past - przy różnych czasach ich stosowania. W obu technologiach zabrania się „przeczyszczania” – które może uszkodzić lub zniszczyć powierzchnie pierwotnych malatur aż do gruntu.
5. Dokonanie przeglądu drewnianej konstrukcji ołtarza. Osłabione drewniane elementy należy wzmocnić technikami ciesielskimi i stolarskimi tak, aby zachować maksimum

oryginalnego drewna wraz z wystrojem powierzchni. Konieczna jest dbałość o właściwą pracę starego, pierwotnego drewna z nowymi elementami wzmacniającymi i uzupełniającymi. Do przewidywanych prac należy stosować stare drewno z odzysku albo długo sezonowane, suche drewno odpowiedniego gatunku.

Rezygnacja z demontażu korpusu nastawy ołtarzowej rozumianej jako poszczególne kondygnacje ołtarza wynika z dobrego stanu technicznego i właściwości mechanicznych drewna-ołtarz nie wymaga całościowego zanurzenia w preparacie wzmacniającym. W postępowaniu konserwatorskim należy zawsze robić tylko to, co konieczne dla zachowania substancji zabytkowej, tak, by wprowadzać jak najmniejszą ingerencję. Ponadto przy drewnie jako materiale pracującym, żywym, należy unikać niekorzystnych nagłych zmian temperatury i wilgotności związanych z transportem, jeśli to możliwe powinno się pracować na obiekcie w naturalnym dla niego i bezpiecznym, oryginalnym środowisku. Każde rozdzielanie spasowanych elementów może skutkować powstaniem nieodwracalnych ubytków drewna i zewnętrznego wystroju, łamaniem drewna, trwałym uszkodzeniem wiązań (gniazdo – czop). W omawianym przypadku prace in situ to możliwe, gdyż rozkład mszy niewielkiej parafii pozwala na niekolizyjne prowadzenie prac.

6. Przed pracami konserwatorskimi lub równoległe z badaniami należy zdemontować wszystkie figury świętych i cherubinów a także ornamentów w postaci wici roślinnych i muszli. Demontaż elementów zdobniczych (wystroj rzeźbiarski): putta – 11 sztuk, figury świętych w zwieńczeniu – 2 sztuki, figury świętych w retabulum – 2 sztuki, figurka na tabernakulum – 1 sztuka, boczne elementy (akant) przy zwieńczeniu – 2 sztuki, boczne elementy przy retabulum – 2 sztuki, rama obrazu w zwieńczeniu – 1 sztuka, obraz w zwieńczeniu – 1 sztuka, aplikacje poniżej tej ramy – 4 sztuki, obraz główny – 1 sztuka, rama obrazu głównego – 1 sztuka, aplikacje po bokach tego obrazu – 2 sztuki. Te, wyżej wymienione elementy ołtarza powinny być konserwowane w pracowni konserwatorskiej, co znacznie ułatwi i przyspieszy pracę. Demontaż elementów musi być wykonywany dużą ostrożnością. Należy zwrócić uwagę na sposób zamocowania detali do ołtarza. Najczęściej, gwoździe, wkręty i kołki mocujące te detale – widoczne są tylko od tyłu ołtarza. Należy więc rozpoczynać demontaż od usunięcia zakrzywionych śrub i gwoździ od ich wybicia – od tyłu ołtarza. Można także odcinać gwoździe szlifierką kątową ale jedynie w miejscach, gdzie rżaz nie uszkodzi powierzchni ołtarza i elementu odcinanego. Demontaż elementów z ołtarza i transport do pracowni - mogą odbywać się jedynie pod stałym nadzorem uprawnionego konserwatora zabytków.
7. Pozostałe elementy snycerskie, których nie można zdemontować, należy poddać zabiegom konserwatorskim na miejscu. Zakres odtwarzania, rekonstrukcji i uzupełnień wystroju ołtarza oraz elementów konstrukcji – będzie można określić po wykonaniu demontażu tych elementów. Technologia (materiały i czynności) uzupełnień i rekonstrukcji może być podana po analizie stanu poszczególnego elementu oraz przyczyn uszkodzeń. W przypadku większych ubytków formy rzeźbiarskiej w rzeźbach i ornamentach należy uzupełnić ubytek sezonowanym drewnem tego samego gatunku stosując technikę flekowania, w przypadku mniejszych kształt poleca się wprowadzić konserwatorskim kitem Araldite SV/HV 36.

8. Drewno konstrukcji i lica ołtarza może być w dość dobrym stanie i głęboka impregnacja wzmacniająca będzie konieczna tylko punktowo, w kilkunastu miejscach. Niezależnie od tych miejsc, całe odwrocie ołtarza poddane będzie powierzchniowemu (od 3 do 7 mm) wzmocnieniu drewna – preparatami wymienionymi poniżej. Miejsca mocno zdestruowanego drewna należy wzmocnić i zabezpieczyć odpowiednimi preparatami np. impregnatem Holzverfestiger (Remmers) lub roztworem Paraloid B72, 3-5 % w toluenie, benzenie. Preparat należy nanosić pędzlem lub nastrzykiwać odpowiednimi narzędziami i natychmiast szczelnie osłaniać folią, co znacznie wydłuży działanie preparatu wzmacniającego i podniesie jego skuteczność. Można przyjąć, że szczelne zakrycie folią impregnowanej powierzchni spowoduje migrację preparatu nawet do 10 milimetrów. Konieczne jest nastrzykiwanie preparatu (strzykawka z igłą) w złącza konstrukcyjne ale z zastrzeżeniem, że nadmiar preparatu nie może stać się odlewem, który unieruchomi takie złącze i uniemożliwi „pracę” drewna.
9. Szczególną uwagę należy zwrócić na drewno elementów zdobniczych (wystrój rzeźbiarski) – putta, figury świętych, ramy, kartusze, aplikacje itp. Te elementy, najprawdopodobniej wykonane z drewna lipowego, mogą być znacznie osłabione. Przed rozpoczęciem dalszych prac, drewno musi być wzmocnione np. 3-5% roztworem Paraloidu B-72 w toluenie (benzenie, ksylenie). Na odkryte (bez gruntu lub farby) drewno należy nanieść ww. preparat - pędzlem lub strzykawką, w miarę potrzeb nawet kilkakrotnie. W miejscach zakrytych należy wykonać otwory (o średnicy około 2-3 mm.) i wpuszczać strzykawkami ww. preparat. Nie należy dopuścić do pozostawienia nadmiaru preparatu na powierzchni gruntu czy farby – co później objawia się charakterystyczną błyszczącą powierzchnią zmykającą paroprzepuszczalność.
10. Przy złoceniach należy dążyć do zachowania jak największych powierzchni pierwotnych złocień. Pierwotne złocenia (najprawdopodobniej złocenie płatkami złota – na poler) zostały pokryte (XX wiek) farbą typu „złotoł”. Mechaniczne usuwanie przemałowań z pierwotnych złocień może doprowadzić do znacznego ich uszkodzenia. Zdecydowanie lepszą technologią będzie usuwanie przemałowań kompresami z rozpuszczalników lub pastami do usuwania olejnych farb. Zakłada się, że powierzchnie złoczone będą uzupełniane lub rekonstruowane tylko prawdziwym złotem płatkowym i złotem w pudrze. Usuwanie przemałowań musi być prowadzone wyjątkowo ostrożnie. Delikatna powierzchnia złoczonych elementów może łatwo ulec porysowaniu. Można zastosować technologie usuwania podane powyżej ale poprzedzone kilkoma próbami. Odnowione złocenia mają mieć charakter starego, historycznego złocenia a nie nowego złocenia.
11. Usuwanie wtórnych przemałowań może być wykonywane metodami chemicznymi i mechanicznymi – równolegle. Szczególną uwagę należy zwrócić na dobranie odpowiednich past i rozpuszczalników zmywających – po wykonaniu i akceptacji wcześniejszych prób. Należy stopniować siłę zmywania środków zmywających – od słabszych do mocniejszych. W przypadku zastosowania past, należy kończyć ich działanie w odpowiednim momencie przez szybkie i całkowite zmycie rozpuszczonych, miękkich powłok. Można zastosować wodę z detergentem lub benzynę ekstrakcyjną – po wykonaniu odpowiednich prób. W

większości wypadków zaschnięte ale nie usunięte w porę rozmiękczone powłoki są nierozpuszczalne! Nie można dopuścić do powstawania różnic na styku (granicach) dwóch zmywanych powierzchni. Dopuszcza się możliwość stosowania metody mieszanej; chwilowe kompresy z past rozmiękczejących, zmywanie ich, doczyszczanie odpowiednimi rozpuszczalnikami lub rozcieńczalnikami i końcowe oczyszczanie mechaniczne. Próby należy wykonywać na niewielkich powierzchniach i w miejscach mniej widocznych. Próby muszą być wykonane pod nadzorem konserwatorskim i zaaprobowane przez urząd konserwatorski.

12. W miarę możliwości, należy podklejać odspojone od drewna grunty zaraz po zabiegu usunięcia wtórnych przemalowań. Nieco rozmiękczone, w czasie zmywania, grunty łatwiej dają się podkleić do drewna. Jako kleju należy użyć odpowiedniego stężenia POV o wysokiej jakości – od renomowanych producentów materiałów konserwatorskich. Przed wstrzyknięciem kleju należy wprowadzić zmiękczoną wodę (np. z niewielkim dodatkiem „białego” denaturatu). Nie należy stosować preparatów klejących o nieznanym charakterystyce (popularne kleje stolarskie). Nadmiar wypływającego kleju należy szybko i starannie zmywać wodą. Pod powierzchnie polichromowane należy zastosować grunt średnioziarnisty a powierzchnię wyszlifować ścierniwem o gradacji od 180 do 240). Grunty należy zakładać na oczyszczone, odtłuszczone i przeklejone powierzchnie. Zaleca się stosowanie przeklejania z użyciem roztworu POV o wysokiej jakości (od renomowanych producentów materiałów konserwatorskich). Stężenie kleju do przeklejania – do ustalenia po wykonaniu odpowiednich prób. Porowatość i paroprzepuszczalność takich gruntów powoduje lepszą spójność z podkładem (ze starym i nowym drewnem i innymi gruntami) oraz z nową malaturą (np. temperową, emulsyjną lub olejną). Należy stosować grunty konserwatorskie (jedynie od renomowanych producentów materiałów konserwatorskich – np. Tikkurila). W zależności od potrzeb fabryczne grunty można „schudzać” dodatkiem pławionej kredy i barwić odpowiednimi pigmentami. Przed przystąpieniem do gruntowania należy wykonać kilka miarodajnych prób – sprawdzić przyczepność do podłoża, faktura powierzchni itp. Pod złocenia należy zastosować grunt drobnoziarnisty, półelastyczny i opracować jego powierzchnię „na gładko” (papier ścierny nr 1000 lub polerowanie agatem).
13. Do rekonstrukcji i uzupełnień polichromii należy użyć farb paroprzepuszczalnych o wysokiej jakości (od renomowanych producentów materiałów konserwatorskich). Zapobieganie to ewentualnemu pękaniu gruntów i farb na nich, zwłaszcza na styku stary – nowy grunt. Należy zastosować konserwatorskie farby kryjące i laserunkowe. Jako zabezpieczenie powierzchni polichromowanych konieczne jest zastosowanie specjalistycznych fiksatyw – werniksów, także paroprzepuszczalnych. Należy stosować technologie jednego, wspólnego systemu - od jednego producenta. Wybór farb do rekonstrukcji, technologii polichromii i laserunków – po wykonaniu odpowiednich prób – na miejscu.
14. Rekonstrukcje i uzupełnienia polichromii elementów zdobniczych (wystrój rzeźbiarski – putta, figury świętych, ramy , kartusze, aplikacje itp.) należy wykonać według wyżej podanych technologii.

15. Ponowny montaż elementów wystroju do ołtarza. Należy mocować ww. elementy wystroju z lekkim luzem, dla zapobieżenia wzajemnym naprężeniom, odkształceniom i uszkodzeniom. Nie dozwolone jest wbijanie gwoździ. W mocowanych elementach i w płaszczyznach pod tymi elementami należy wykonać (wiercić) otwory z pewnym luzem i połączyć je wkrętami o odpowiedniej długości i średnicy. Najkorzystniejszym rozwiązaniem jest przykręcanie elementów od tyłu ołtarza. Jeśli to będzie nie możliwe lub bardzo utrudnione – otwory montażowe w elementach należy wiercić w takich miejscach i w taki sposób aby wkręty lub haki były mało widoczne.
16. Po wykonaniu montażu całości ołtarza należy wykonać retusze i scalenia estetyczne. Konieczne jest scalenie estetyczne mensy ołtarza z całą, górną częścią ołtarza. W celu ustalenia docelowego sposobu aranżacji antependium mensy ołtarza głównego oraz stołu posoborowego, dokonanego na podstawie wyników badań stratygraficznych tych elementów oraz ewentualnej analizy porównawczej z obiektami o zbliżonej stylistyce i datacji należy uwzględnić wymóg komisyjnej dyskusji.
17. W obrazie centralnym drewniane krosna pochodzą z czasu ostatniej „amatorskiej” konserwacji i nie wymagają wymiany. Konieczne zrobienie stratygrafii obu obrazów – centralnego na płótnie oraz znajdującego się kondygnację wyżej obrazu na desce. Konieczne będzie usunięcie grubej, szklistej powłoki werniksu, usunięcie wtórnych technicznych nawarstwień, wykonanie prawidłowego dublażu, wyprostowanie (wyprasowanie) pomarszczonego lica, wykonanie technicznych prac wzmacniających podkład i warstwę malarską, wykonanie prac scalających malaturę, położenie półmatowego werniksu.
Obraz na desce wieńczący ołtarz powinien pozostać ale po restylizacji estetycznej. Pozostawienie tego obrazu będzie także naturalnym świadectwem historii obiektu. Należy poprawić estetykę istniejącego obrazu przez laserunkowe stonowanie kolorów – upodabniając go do barokowego obrazu głównego – poniżej. Ewentualna, nowa aranżacja wtórnego obrazu w zwieńczeniu nastawy wymaga komisyjnego ustalenia.
18. Program prac ambony technicznie oraz technologiczne jak powyższy. Balaski znajdujące się przy ambonie i stanowiące granicę między prezbiterium a nawą kościoła i będące wtórnym elementem wystroju należy estetycznie spójnie zaaranżować względem reszty wyposażenia prezbiterium. Zakłada się usunięcie wtórnych rzeźb (tzw. świątków) w płycinach kosza ambony. Elementy metalowe należy oczyścić mechanicznie z ognisk korozyjnych, zabezpieczyć taniną, scalić kolorystycznie farbą na bazie Paraloidu oraz zabezpieczyć werniksem z inhibitorem korozji np. Incrall 44.
19. Po zakończeniu prac konserwatorskich (dla bezpieczeństwa osób pracujących przy ołtarzu) należy doszczelnić folią do ścian - cały ołtarz wraz z rusztowaniem i w tej zamkniętej przestrzeni użyć tzw. świecę dezynfekcyjną, o krótkim czasie zagrożenia – do 48 godzin. Zabieg powinien być wykonany przez wyspecjalizowaną firmę. Można zastosować preparat Dobol Fumigator lub inny o podobnej skuteczności i dużym stopniu bezpieczeństwa dla ludzi.

20. Wykonanie powykonawczej dokumentacji konserwatorskiej.

Opracowali; konserwatorzy zabytków
mgr Alicja Liczkowska i mgr Piotr Mikołajczak

mgr Piotr Mikołajczak
konserwator zabytków dyplom UMK Toruń nr 888/1977
rzeczoznawca MKiS, zaśw. nr 1674/1989
rzeczoznawca ORKDS ZPAP, zaśw. nr 133/1991
51-515 Wrocław, ul. Zagrodnicza 4/4
tel. 509 735 123, pioterem@gmail.com

WOJEWÓDZKI URZĄD
OCHRONY ZABYTKÓW
we Wrocławiu